

Krzysztof ŻARNA

Uniwersytet Rzeszowski

zrnk75@wp.pl

MNIEJSZOŚĆ WĘGIERSKA W POLITYCE RZĄDU REPUBLIKI SŁOWACKIEJ W LATACH 1993-1998

ABSTRACT

The Hungarian Minority in the Policy of the Government of the Slovak Republic in 1993-1998

The article deals with the analysis of the policy of the Slovak Republic government towards the Hungarian minority in 1993-1998. This is the period of the first five years of the country's existence on the political map of Europe. During this period, Vladimír Mečiar (twice) and Jozef Moravčík served as prime ministers. The study is based on the assumption that in the analyzed period the policy of the Slovak authorities towards the Hungarian minority affected the tense relations between the Slovak Republic and the Republic of Hungary. In addition, it had a decisive impact on slowing down the process of Slovakia's accession to the North Atlantic Alliance and the European Union. The method of decision analysis found its application in the study, which allowed the presentation of situations and processes that are the culmination of decisions taken by representatives of the Slovak authorities. The institutional and legal method allowed to analyze multilateral and bilateral agreements to which the Slovak Republic was a party, and legal acts.

Keywords: Slovak Republic, Republic of Hungary, Vladimír Mečiar

Słowa kluczowe: Republika Słowacka, Republika Węgierska, Vladimír Mečiar

Celem artykułu jest analiza polityki rządu Republiki Słowackiej wobec mniejszości węgierskiej w okresie 1993-1998 – pierwszych pięciu latach istnienia tego państwa na politycznej mapie Europy. W tym czasie funkcję premiera pełnili kolejno: Vladimír Mečiar (1 stycznia 1993 r.-15 marca 1994 r.), Jozef Moravčík (15 marca-13 grudnia 1994 r.) i ponownie Mečiar (13 grudnia 1994 r.-30 października 1998 r.). W przypadku rządów drugiego gabinetu Mečiara była to koalicja Ruchu na rzecz Demokratycznej Słowacji (Hnutie za demokratické Slovensko, HZDS) – Słowackiej Partii Narodowej (Slovenská národná strana, SNS) i Zrzeszenia Robotników Słowackich (Združenie robotníkov Slovenska, ZRS). Opracowanie opiera się na założeniu, że w analizowanym okresie polityka władz słowackich wobec mniejszości węgierskiej wpłynęła na napięte relacje pomiędzy Republiką Słowacką a Republiką Węgierską. Poza tym miała decydujący wpływ na spowolnienie procesu akcesji Słowacji do Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) i Unii Europejskiej (UE). W pracy wykorzystano metodę analizy decyzyjnej, która pozwoliła na przedstawienie sytuacji i procesów będących zwieńczeniem decyzji podejmowanych przez przedstawicieli władz słowackich. Metoda instytucjonalno-prawna umożliwiła natomiast przeanalizowanie umów multilateralnych i bilateralnych, których stroną była Republika Słowacka, oraz aktów prawnych.

Jedną z najważniejszych kwestii do rozwiązania w Europie Środkowej była sytuacja mniejszości węgierskiej. W państwach sąsiadujących z Węgrami: Słowacji, Ukrainie, Rumunii, Serbii, Chorwacji, Słowenii i Austrii w analizowanym okresie mieszkało blisko 3,5 mln osób pochodzenia węgierskiego. W 1991 r. 14% słowackiej populacji stanowili przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych. Najliczniej reprezentowana była mniejszość węgierska: 520 528 obywateli (ok. 9,7%)¹.

Po aksamitnej rewolucji dążenia przedstawicieli mniejszości węgierskiej wspierał rząd w Budapeszcie, który w 1990 r. kwestii regulacji jej pozycji prawnej nadawał fundamentalne znaczenie w swojej polityce zagranicznej. Premier József Antall stwierdził wówczas, że czuje się premierem wszystkich 15 milionów Węgrów. Słowa te odebrano jako zapowiedź próby ożywienia idei rewizjonistycznych. Z kolei spore kontrowersje – zarówno w Słowacji, jak i poza jej granicami – wzbudziła tzw. ustawa językowa z 25 listopada 1990 r., podnosząca słowacki do rangi języka urzędowego. Stanowiła ona, że w gminach o udziale mniejszości minimum 20% mogą one posługiwać się językiem macierzystym w urzędach, ale urzędnicy państwowi nie są zobowiązani do jego znajomości, a wszystkie dokumenty publiczne muszą być sporządzone w języku słowackim².

¹ *Sítitanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2001*, [online] <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5835>, 14 XII 2019. Por. G. Janusz, *Statystyczny obraz mniejszości narodowych we współczesnej Europie*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w procesach transformacji oraz integracji*, red. E. Michalik, H. Chałupczak, Lublin 2006, s. 41; P. Podolák, *Národnostné menšiny v Slovenskej republike. Z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998, s. 12.

² *Zákon Slovenskej národnej rady o úradnom jazyku v Slovenskej republike*, č. 428/1990 Zb. Por. Z. Leszczyński, *Najnowsza historia Słowacji w niemieckim czasopiśmiennictwie naukowym*, [w:] *Od poznania do zrozumienia. Polacy, Czesi, Słowacy w XX wieku*, red. E. Orłof, Rzeszów 1999, s. 204.

Na początku 1993 r. w trybie administracyjnym zarządzono na terenie Republiki Słowackiej usunięcie dwujęzycznych tablic z nazwami miejscowości. Decyzja ta była sprzeczna z obowiązującym prawem, gwarantującym ich istnienie w gminach zamieszkałych przez co najmniej 20% członków danej mniejszości. Decyzję o powrocie dwujęzycznych tablic z nazwami miejscowości podjął rząd Moravčíka, a kiedy Mečiar powrócił do władzy pół roku później, nie odważył się jej zmienić³.

Na sytuację Węgrów niekorzystnie wpłynął nowy podział administracyjny – zamieszkałe przez nich tereny podzielono na pięć regionów i przyłączono do obszarów etnicznie słowackich. W efekcie tylko w jednym z nich mniejszość węgierska nieznacznie przekroczyła 20% populacji⁴. W związku z tym przedstawiciele węgierskich partii mniejszościowych 31 sierpnia 1993 r. wystosowali do Rady Europy list, w którym wskazywali, że władze słowackie nie respektują praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych⁵.

Pomimo tego do końca 1993 r. nie doszło w zasadzie do żadnych zmian w polityce władz słowackich wobec mniejszości. Po uchwaleniu we wrześniu nowej ustawy o nazwiskach, zakładającej reśłowakizację nazwisk żeńskich, napięcie eskalowało, czego wyrazem było zorganizowanie przez mniejszość węgierską w styczniu 1994 r. w dwóch przygranicznych miejscowościach (Komárno i Komárom) demonstracji przeciwko polityce rządu. Pojawiły się nawet wysuwane przez radykalnych polityków węgierskich hasła separatystyczne, domagające się utworzenia obszaru o specjalnym statusie. Wśród przedstawicieli mniejszości węgierskiej dominowały jednak poglądy skrzydła umiarkowanego, opowiadającego się za reformą lokalnego systemu administracyjnego poprzez rozszerzenie samorządu i lepsze uwzględnienie w nim reprezentacji grup etnicznych⁶.

Kolejnym czynnikiem, który negatywnie odbił się na słowacko-węgierskich relacjach, była ustawa o języku państwowym z 1995 r., która zniosła ustawę nr 428/1990 o języku urzędowym w Republice Słowackiej. Minister kultury Ivan Hudec stwierdził, że dotychczasowa regulacja prawna o języku urzędowym była bardziej ustawą o używaniu języków mniejszości. Ustawa z 1995 r. stworzyła dla obywateli narodowości innej niż słowacka przeszkodę w używaniu języka ojczystego; językowi słowackiemu jako państwowemu przyznano w niej pierwszeństwo przed innymi używanymi w państwie. Ustawa wprowadzała regulacje odnośnie do zakresu stosowania języka w kontaktach urzędowych, mediach, siłach zbrojnych, policji, sądownictwie, a także podczas imprez kulturalnych oraz zgromadzeń publicznych. Ponadto jako druga ustawa w Europie Środkowej (obok ustawy litewskiej z 31 stycznia 1995 r.) przyjęła ona przepisy przewidujące kary finansowe za naruszenie reguł i przepisów ustawowych (§ 10 ustawy

³ R. Chmel, *Ruiny i mosty*, „Gazeta Wyborcza” 1999, 29 I, s. 22.

⁴ W. Eder, *Polityka Republiki Słowackiej wobec węgierskiej mniejszości narodowej a Unia Europejska i NATO*, „Sprawy Narodowościowe” 2000, z. 12-13, s. 157.

⁵ K. Žarna, *Od Mečiaru do Dzurindy. Główne kierunki polityki zagranicznej Republiki Słowackiej w latach 1993-2002*, Rzeszów 2015, s. 250.

⁶ Z. Leszczyński, *Najnowsza historia Słowacji...*, s. 207.

słowackiej): do 250 tys. koron dla osób prawnych i 50 tys. koron dla osób fizycznych. Przepis ten usunięto nowelizacją z 1999 r. i przywrócono nowelizacją z 2009 r.⁷

Sąd Konstytucyjny w Koszycach zdecydował, że artykuł ustawy o języku państwowym z 1995 r., zgodnie z którym skierowane przez obywatela grupy mniejszościowej podanie do organu państwowego musi być napisane w języku słowackim, jest niezgodny z konstytucją⁸. Jak zauważa Zbigniew Leszczyński, jednym z celów tego zapisu miała być *satysfakcja językowa* za prowadzoną w czasach Habsburgów i w latach 1938-1945 intensywną madziaryzację⁹. Konstytucja Republiki Słowackiej przyjęta we wrześniu 1992 r. zawiera postanowienia regulujące podstawowe prawa osób należących do mniejszości narodowych w Słowacji. Pomimo takiego wyroku Sądu Konstytucyjnego rząd Mečiara nie podjął kroków w kierunku znówelizowania istniejącej ustawy. Niektórzy przedstawiciele rządu twierdzili, że istniejąca regulacja prawna dotycząca używania języków mniejszościowych wystarczy, aby Słowacja mogła przystąpić do podpisania Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych¹⁰. Po wejściu w życie ustawy zaprotestowały osoby należące do mniejszości węgierskiej, a premier Węgier Gyula Horn ostrzegł Republikę Słowacką przed możliwym pogorszeniem stosunków dyplomatycznych między państwami. Jego zdaniem ustawa była w kilku miejscach sprzeczna z podpisanym przez Bratysławę słowacko-węgierskim traktatem o przyjaźni oraz Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Czołowi politycy węgierscy zapowiedzieli interwencję w sprawie słowackiej ustawy w Radzie Europy¹¹.

W 1995 r. decyzją Ministerstwa Kultury Republiki Słowackiej zmieniono formę pomocy państwa dla rozwoju kultury mniejszości narodowych¹². Dotacje dla węgierskich instytucji kulturalnych zmniejszono o połowę w stosunku do 1994 r. W rezultacie część instytucji mniejszościowych przestała istnieć, a inne były zmuszone do drastycznego zredukowania liczby zatrudnianych pracowników. Spośród kilkunastu węgierskojęzycznych wydawnictw ani jedno nie było w 1995 r. dofinansowane przez państwo¹³. Rząd Mečiara wspomagał finansowo dodawane do wydań słowackich dzienników wkładki dla mniejszości narodowych, opracowane w ich narodowych językach, jednak pieniędzy na ten cel nie otrzymał dziennik mniejszości węgierskiej „Új Szó”, zaś znaczne kwoty wpłynęły na konta gazet prorządowych o typowo nacjonalistycznej orientacji, takich jak „Slovenská Republika” (dotacja w wysokości 8,7 mln koron słowackich) czy

⁷ *Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. novembra 1995... o štátnom jazyku Slovenskej republiky, Zborník zákonov (dalej: Z.z.) 1995, číslo (dalej: č.) 270.*

⁸ K. Żarna, *From a Conflict to Normalization? The Politics and Government of Vladimír Mečiar and Mikulas Dzurinda in Slovakia towards the Republic of Hungary in 1993-2002*, „Athenaeum. Polish Political Science Studies” 2011, nr 30, s. 168.

⁹ Z. Leszczyński, *Najnowsza historia Słowacji...*, s. 209.

¹⁰ Wspomnianą ustawę Słowacja podpisała i ratyfikowała dopiero w 2001 r., zgłaszając jako języki regionalne lub mniejszościowe: bułgarski, czeski, chorwacki, niemiecki, polski, romski, rusiński, ukraiński i węgierski. *Zakon z 10 Júla 1999 o používaní jazykov v Slovenskej republike, Z.z. 1999, č. 81.*

¹¹ T. Maćkowiak, *Tylko po słowacku*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 17 XI, s. 7.

¹² K. Żarna, *Od Mečiara do Dzurindy...*, s. 251.

¹³ O. Dostał, *Wspólny problem*, „Gazeta Wyborcza” 1996, 3-4 VIII, s. 7.

„Hlas Ludu” (6 mln)¹⁴. W ten sposób dochodziło do paradoksalnych sytuacji: gazecie ukazywała się wkładka tematyczna zwana narodowością, w której słowaccy Węgrzy mogli znaleźć wrogie artykuły na swój temat w ojczystym języku. Było to ewidentne wsparcie dla prasy prorządowej płynące z kieszeni podatników.

Jednym z głównych priorytetów polityki zagranicznej Węgier była ochrona praw osób należących do mniejszości węgierskiej. 19 marca 1995 r. w Hôtel Mantignon w Paryżu podpisano dwustronny Układ o dobrym sąsiedztwie i przyjacielskiej współpracy pomiędzy Republiką Słowacką a Republiką Węgierską¹⁵. Z inicjatywy Węgier do traktatu włączono Rekomendację Rady Europy Nr 1201¹⁶, dotyczącą praw osób należących do mniejszości narodowych. Poza tym określono dokumenty, które miały być podstawą polityki mniejszościowej w obu państwach: Konwencję Ramową o ochronie mniejszości narodowych Rady Europy¹⁷, Dokument spotkania kopenhaskiego konferencji w sprawie ludzkiego wymiaru Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie¹⁸, Deklarację praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁹. Układ zawierał klauzulę antydyskryminacyjną, określającą równość obywateli oraz stosowanie wobec nich zasad tolerancji bez względu na przynależność etniczną, religijną i językową. Określono, że osoby należące do mniejszości narodowych mają prawo do: swobodnego określania przynależności do mniejszości narodowych; równości wobec prawa, bez dyskryminacji z powodu przynależności do mniejszości narodowej; wyrażania, kulturowania i rozwijania etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej tożsamości; stowarzyszania się i, zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym, zakładania oraz utrzymywania własnych stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych, a także partii politycznych; rzeczywistego udziału w decyzjach dotyczących mniejszości lub regionów zamieszkanymi przez mniejszości na poziomie regionalnym i ogólnopaństwowym – zgodnie z wewnętrznym porządkiem prawnym. Uregulowano również prawa językowe mniejszości.

Na mocy traktatu przedstawiciele mniejszości słowackiej na Węgrzech i węgierskiej na Słowacji mieli prawo do: swobodnego używania języka ojczystego w mowie i piśmie w życiu prywatnym i publicznym; używania języka ojczystego w kontaktach

¹⁴ Obok „Új Szó” do najważniejszych tytułów prasowych mniejszości węgierskiej należały: „Vasárnap”, „Szabad Ujság”, „Új Nő”, „Ifi”, „A Hét”.

¹⁵ *Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou*, Z.z. 1997, č. 115.

¹⁶ *Recommendation 1201 (1993) on an Additional Protocol on the Rights of National Minorities to the European Convention on Human Rights*, [online] [http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/ Documents/ AdoptedText/ta93/ EREC1201.htm](http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/ EREC1201.htm), 13 XII 2019.

¹⁷ *Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r.*, Dz.U. 2002, nr 22, poz. 210.

¹⁸ *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE*, [online] <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>, 18 XII 2019.

¹⁹ *Deklaracja praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych ONZ*, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 47/135, 10 XII 1992, [online] http://www.hfhr-pol.waw.pl/pliki/deklaracja_praw_osob_nalezacych_do_mniejszosci_narodowych_lub_etnicznych_religijnych_i_jezykowych_2.pdf, 18 XII 2019.

urzędowych z urzędami publicznymi oraz w postępowaniu przed sądami; stosowania w tym języku nazw miejscowości, w których zamieszkują, nazw ulic i innych terenów publicznych oraz topograficznych nazw, inskrypcji i informacji na terenach publicznych; zapisu oraz używania imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego; nauki języka ojczystego lub nauczania w tym języku w systemie oświatowym państwa – bez uszczerbku dla nauki języka urzędowego w państwie; dostępu do informacji w języku ojczystym; posiadania własnych mediów w języku ojczystym; dostępu do publicznych mediów bez jakiegokolwiek dyskryminacji. Zobowiązano się do powstrzymywania się od polityki i praktycznych działań mających na celu asymilację osób należących do mniejszości wbrew ich woli, a także gwarantowano im ochronę przed działaniami asymilacyjnymi²⁰.

Poważne zaniepokojenie Węgrów na Słowacji oraz rządu węgierskiego wywołała nowelizacja Kodeksu karnego, zwana Ustawą o ochronie Republiki, która zaostrzała kary za organizowanie zgromadzeń zagrażających bezpieczeństwu, suwerenności lub konstytucyjnemu ustrojowi państwa. Wysokie kary przewidziano również za szerzenie za granicą nieprawdziwych informacji o Słowacji. Doprowadziło to do sytuacji, w której można było skazać na pozbawienie wolności praktycznie każdego, kto niepochlebnie wypowiadał się o rządzie w zagranicznych mediach lub zorganizował zgromadzenie, podczas którego dyskutowano o problemie dyskryminacji mniejszości narodowych na Słowacji²¹. Ostatecznie nowelizacja została odrzucona przez parlament w lutym 1997 r.

Znowelizowano natomiast ustawę o symbolach państwowych²². Na jej mocy każde odegranie hymnu obcego państwa na terytorium Słowacji było karane, chyba że następowało podczas oficjalnej wizyty dyplomatycznej. Regulacja ta wywołała protesty przedstawicieli mniejszości narodowych²³.

O ile wystąpienia Vladimíra Mečiaru i polityków partii koalicyjnych prowadziły do zaognienia relacji, o tyle wypowiedzi prezydenta Michala Kováča wpływały na ich złagodzenie. Przemówienie słowackiej głowy państwa w czerwcu 1996 r. prezydent Węgier Árpád Göncz uznał za doniosły akt. Kontakty obu prezydentów można było określić jako serdeczne²⁴. W południowosłowackim mieście Velké Kapušany odsłonięto pomnik upamiętniający 1100. rocznicę zasiedlenia Kotliny Karpackiej przez plemiona węgierskie. Uczestnicy konferencji „Węgry i Węgrzy za granicą”, odbywającej się w Budapeszcie w dniach 6-7 lipca 1996 r., otwarcie mówili o konieczności ustanowienia autonomii dla mniejszości węgierskiej. Spotykało się to z ostrym sprzeciwem strony

²⁰ Zob. G. Janusz, *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011, s. 551.

²¹ W. Eder, *Polityka Republiki Słowackiej...*, s. 158.

²² *Zákon Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z.z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 240/1994, Z.z. 1996, č. 273.*

²³ S. Wojciechowski, *Mniejszość węgierska w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Sprawy Narodowościowe” 2001, z. 18, s. 71.

²⁴ P. Demeš, *Bola to patriotická. a profesionálna výzva*, [w:] *Nový štát a jeho prezident. Michal Kováč očami spolupracovníkov*, oprac. A. Baláž, Bratislava 2003, s. 144, *Edícia Knihy Dilemy*.

słowackiej²⁵. Zarówno to wydarzenie, jak i poprzednie w dużej mierze przyczyniły się do opóźnienia w realizacji postanowień układu o dobrym sąsiedztwie.

Na początku 1997 r. wydawało się, że nastąpił postęp we wzajemnych stosunkach – obie strony zdecydowały się powołać mieszane komisje, które miałyby się zająć rozwiązaniem trudności związanych z realizacją wspomnianego traktatu podstawowego, zawartego w marcu 1995 r. Okazało się to obietnicą bez pokrycia. Konflikt na linii rząd słowacki–mniejszość węgierska zaostriżył się jeszcze bardziej w czerwcu 1997 r. wskutek tzw. bojkotu świadectw. Kilka tysięcy uczniów pochodzenia węgierskiego, uczęszczających do słowackich szkół z węgierskim językiem wykładowym, odmówiło przyjęcia świadectw w związku z wcześniejszym zarządzeniem Ministerstwa Szkolnictwa o zastąpieniu dotychczasowych świadectw dwujęzycznych świadectwami wyłącznie w języku słowackim²⁶. Odwołano również kilku dyrektorów, którzy protestowali przeciwko likwidacji dwujęzycznych dokumentów. Podczas spotkania premierów Mečiaru i Horna w Pieszczanach na Słowacji w listopadzie 1997 r. postanowiono, że działalność wznowi komisja międzyrządowa ds. przeglądu realizacji traktatu, a w jej ramach powołane zostaną dwie podkomisje: ds. przeglądu kwestii mniejszości narodowych oraz ds. zbadania słowackiego ustawodawstwa o języku²⁷.

Opinia publiczna na całym świecie była zszokowana polityką rządu Mečiaru. Łamanie praw mniejszości na Słowacji nagłaśniała sprawnie funkcjonująca dyplomacja węgierska. Kwestię słowackich Węgrów wielokrotnie podnoszono na forum Rady Europy, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Unii Europejskiej. Antydemokratyczny zwrot Słowacji spowodował wypadnięcie tego kraju z pierwszej grupy państw zaproszonych do członkostwa w NATO w 1999 r. Ponadto Słowacja została potępiona w rezolucji Parlamentu Europejskiego; stwierdzono w niej, że Republika Słowacka buduje w Europie *nową żelazną kurtynę*. Rząd Mečiaru odrzucił rezolucję, uznając ją za ingerencję w wewnętrzne sprawy kraju i oświadczając, że nikt nie może odbierać Słowacji prawa do uznania własnego języka za narodowy. Pozytywnych efektów nie przyniosła też wizyta wysokiego komisarza OBWE ds. mniejszości narodowych na Słowacji. Rząd Mečiaru kontynuował swoją politykę, nie zważając na rosnącą izolację na arenie międzynarodowej²⁸.

Do bardzo poważnego i nieprzewidzianego przez obserwatorów konfliktu doszło w czasie spotkania Horna i Mečiaru, podczas którego oczekiwano raczej pozytywnego przełomu. Poprzedziło je spotkanie szefów dyplomacji w Komárnie, podczas którego wyrażono obustronne zadowolenie ze współpracy gospodarczej, wojskowej, spraw wewnętrznych i sprawiedliwości. Nie doszło jednak do konkretnych ustaleń w sprawie mniejszości węgierskiej. Horn wręczył Mečiarowi memorandum, przedstawiające

²⁵ K. Žarna, *Od Mečiaru do Dzurindy...*, s. 254.

²⁶ K. Žarna, *From a Conflict to Normalization?...*, s. 170. Na temat węgierskiego szkolnictwa w Słowacji zob. B. László, *Madarské národnostné školstvo*, [w:] *Maďari na Slovensku (1984-2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*, red. J. Fazekas, P. Hunčík, Šamorín 2008, s. 200-263.

²⁷ *Tamże*.

²⁸ M. Herman, *Słowacja między Wschodem a Zachodem*, „Przegląd Zachodni” 2000, nr 4, s. 161.

listę kwestii wymagających zdaniem strony węgierskiej pilnego rozwiązania: ustalenia składu międzyrządowej komisji ds. kontroli praw mniejszości czy też odbudowy mostu między słowackim Štúrovem a węgierskim Ostrzyhomem. Konflikt w sprawie komisji polegał na tym, że strona słowacka chciała do jej składu delegować Węgra z organizacji promecziarowskiej, natomiast Węgry optowały za przedstawicielem rządu węgierskiego. W odpowiedzi premier Słowacji zaproponował mniejszościom słowackiej i węgierskiej w obu państwach przesiedlenie do „macierzy”, jeśli tylko wyrażą taką wolę²⁹. Wywołało to oburzenie na Węgrzech i wśród Węgrów na Słowacji. Węgrzy rozpoczęli kampanię protestacyjną na forum międzynarodowym, co Słowacy uznały za działanie antysłowackie. Doprowadziło to do kolejnego ochłodzenia stosunków i odwołania planowanego spotkania ministrów spraw zagranicznych.

W 1998 r. odbyły się wybory do Rady Narodowej Republiki Słowackiej. 15 mandatów zdobyła Partia Koalicji Węgierskiej (Strana maďarskej koalície, SMK), która weszła w skład tzw. szerokiej koalicji, posiadającej 93 mandaty w parlamencie. Szef nowego rządu Mikuláš Dzurinda zdawał sobie sprawę, że poprawa losu słowackich Węgrów jest konieczna do polepszenia wizerunku Słowacji na arenie międzynarodowej. Tylko dzięki zagwarantowaniu przestrzegania praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych Słowacja mogła przełamać izolację międzynarodową. Ważnym gestem na drodze do normalizacji stosunków słowacko-węgierskich było powołanie w skład koalicji rządowej przedstawicieli słowackich Węgrów. Węgrom szczególnie zależało na resorcie rolnictwa, ponieważ słowackie rolnictwo było skoncentrowane na południu państwa, zamieszkiwanym przez największe skupiska mniejszości węgierskiej³⁰. W nowym rządzie przedstawiciel tej mniejszości, Pál Csáky, otrzymał stanowisko wicepremiera ds. mniejszości narodowych, praw człowieka i rozwoju regionalnego, teki ministerialne dostali też István Harna i László Miklós³¹. Z jednej strony był to przyjazny gest w stronę Budapesztu, z drugiej jednak można zaryzykować stwierdzenie, że słowaccy Węgrzy byli Dzurindzie niezbędni do przeprowadzenia pakietu reform. György Varga uważał, że obecność mniejszości węgierskiej na Słowacji miała swoje zalety. W jego ocenie tamtejsi Węgrzy znają i rozumieją Słowaków znacznie lepiej niż Węgrzy żyjący na Węgrzech i właśnie w tym okresie nadarzyła się okazja, aby to wykorzystać. Węgierski politolog zwrócił też uwagę na fakt, że w wyborach parlamentarnych przegrały te siły polityczne, które rozgrywały kartę węgierską³². Nie można się z tym zgodzić całkowicie zgodzić, ponieważ zarówno HZDS, jak i SNS osiągnęły wysokie poparcie w wyborach parlamentarnych w 1998 r.

Analiza stosunków bilateralnych Republiki Słowackiej z sąsiednimi państwami pokazuje, że najbardziej napięte były właśnie relacje z Republiką Węgierską, obok Ukrainy. W branym pod uwagę okresie (1993-1998) dwukrotnie funkcję premiera pełnił

²⁹ R. Łoś, *Polityka zagraniczna Słowacji*, Łódź 2007, s. 106.

³⁰ R. Chmel, *Ruiny i mosty...*, s. 21.

³¹ G. Mesežnikov, *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán*, [w:] *Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, red. G. Mesežnikov, M. Ivantyšin, Bratislava 1999, s. 25, *Edícia Slovensko v Pohybe*.

³² G. Varga, *Spór o sapersa Vodiczkę*, „Gazeta Wyborcza” 1999, 29 I, s. 23.

Mečiar. Szczególnie w drugim okresie jego rządów w koalicji HZDS-SNS-ZRS³³ nastąpiła eskalacja konfliktu na linii Budapeszt–Bratysława, a przedmiotem szerokich dyskusji był właśnie kazus mniejszości węgierskiej. Rząd podejmował decyzje, które spowodowały pogorszenie bilateralnych relacji, m.in. ograniczono znacząco dotacje dla węgierskich instytucji kulturalnych, zmuszonych przez to do ograniczenia zatrudnienia, drastycznie zmniejszono środki finansowe dla węgierskich gazet ukazujących się w Słowacji, a także odebrano możliwość odgrywania innego niż słowacki hymnu państwowego (z wyjątkiem oficjalnych wizyt). Ograniczenia dla przedstawicieli mniejszości wprowadzała również ustawa o języku państwowym. Zastąpiono również świadectwa dwujęzyczne dokumentami wyłącznie w języku słowackim.

Polityka rządu słowackiego wobec mniejszości węgierskiej miała też znacznie szerszy wydźwięk. Zbiegła się ze staraniami Republiki Słowackiej o akcesję w NATO i UE, co spowolniło ten proces. Rządy Mečiarą były w tym obszarze krytykowane nie tylko przez wspomniane organizacje, lecz także przez Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Radę Europy oraz Organizację Narodów Zjednoczonych.

BIBLIOGRAFIA

- Chmel R., *Ruiny i mosty*, „Gazeta Wyborcza” 1999, 29 I.
- Deklaracja praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych ONZ*, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 47/135, 10 XII 1992, [online] http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/deklaracja_praw_osob_nalezacych_do_mniejszosci_narodowych_lub_etnicznych_religijnych_i_jezykowych_2.pdf.
- Demeš P., *Bola to patriotická. a profesionálna výzva*, [w:] *Nový štát a jeho prezident. Michal Kováč očami spolupracovníkov*, oprac. A. Baláž, Bratislava 2003, *Edícia Knihy Dilemy*.
- Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE*, [online] <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>.
- Dostal O., *Wspólny problem*, „Gazeta Wyborcza” 1996, 3-4 VIII.
- Eder W., *Polityka Republiki Słowackiej wobec węgierskiej mniejszości narodowej a Unia Europejska i NATO*, „Sprawy Narodowościowe” 2000, z. 12-13.
- Herman M., *Słowacja między Wschodem a Zachodem*, „Przegląd Zachodni” 2000, nr 4.
- Janusz G., *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011.
- Janusz G., *Statystyczny obraz mniejszości narodowych we współczesnej Europie*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w procesach transformacji oraz integracji*, red. E. Michalik, H. Chałupczak, Lublin 2006.
- Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r.*, Dz.U. 2002, nr 22, poz. 210.
- László B., *Madarské národnostné školstvo*, [w:] *Madari na Slovensku (1989-2004). Súbrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*, red. J. Fazekas, P. Hunčík, Šamorín 2008.

³³ Szerzej zob. K. Žarna, *Towards Authoritarianism. Internal Situation in the Slovak Republic (1994-1998)*, „Przegląd Politologiczny” 2018, nr 4, s. 103-11.

- Leszczyński Z., *Najnowsza historia Słowacji w niemieckim czasopiśmiennictwie naukowym*, [w:] *Od poznania do zrozumienia. Polacy, Czesi, Słowacy w XX wieku*, red. E. Orlof, Rzeszów 1999.
- Łoś R., *Polityka zagraniczna Słowacji*, Łódź 2007.
- Maćkowiak T., *Tylko po słowacku*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 17 XI.
- Mesežnikov G., *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán*, [w:] *Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, red. G. Mesežnikov, M. Ivantyšin, Bratislava 1999, *Edícia Slovensko v Pohybe*.
- Podolák P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike. Z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998.
- Recommendation 1201 (1993) on an Additional Protocol on the Rights of National Minorities to the European Convention on Human Rights*, [online] [http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/ Documents/AdoptedText/ta93/ EREC1201.htm](http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/ EREC1201.htm).
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2001*, [online] <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5835>.
- Varga G., *Spór o sapersa Vodiczkę*, „Gazeta Wyborcza” 1999, 29 I
- Wojciechowski S., *Mniejszość węgierska w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Sprawy Narodowościowe” 2001, z. 18.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. novembra 1995... o štátnom jazyku Slovenskej republiky*, *Zborník zákonov 1995*, číslo 270.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 240/1994*, *Zborník zákonov 1996*, číslo 273.
- Zákon Slovenskej národnej rady o úradnom jazyku v Slovenskej republike*, číslo 428/1990 Zb.
- Zakon z 10 Júla 1999 o používaní jazykov v Slovenskej republike*, *Zborník zákonov 1999*, číslo 81.
- Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou*, *Zborník zákonov 1997*, číslo 115.
- Žarna K., *From a Conflict to Normalization? The Politics and Government of Vladimír Mečiar and Mikulas Dzurinda in Slovakia towards the Republic of Hungary in 1993-2002*, „Athenaeum. Polish Political Science Studies” 2011, nr 30.
- Žarna K., *Od Mečiara do Dzurindy. Głównie kierunki polityki zagranicznej Republiki Słowackiej w latach 1993-2002*, Rzeszów 2015
- Žarna K., *Towards Authoritarianism. Internal Situation in the Slovak Republic (1994-1998)*, „Przegląd Politologiczny” 2018, nr 4, <https://doi.org/10.14746/pp.2018.23.4.8>.

Dr hab. Krzysztof ŻARNA – doktor habilitowany nauk o polityce, specjalność stosunki międzynarodowe. Profesor nadzwyczajny w Zakładzie Polityki Bezpieczeństwa Instytutu Nauk o Polityce Uniwersytetu Rzeszowskiego. Dyrektor INoP Kolegium Nauk Społecznych UR. Absolwent Szkoły Praw Człowieka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w Warszawie. Specjalizuje się w problematyce praw człowieka i stosunków międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem polityki zagranicznej państw Europy Środkowej. Autor 120 publikacji.